

Uzmanlık öğrencilerinin branş tercihlerini etkileyen faktörler arasında şiddetin yeri

The place of violence among the factors affecting the branch preferences of specialization students

Engin Bayrakçı^{ID} Hülya Güler^{ID}

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tıpta uzmanlık eğitimi alan hekimlerin sağlık alanında yaşadıkları şiddet deneyimlerinin uzmanlık tercihlerine etkisini belirlemektir.

Gereç ve Yöntem: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde görevli 704 tıpta uzmanlık öğrencisi olduğu belirlendi. 25.05.2020-25.03.2021 tarihleri arasında tıpta uzmanlık öğrencilerinin 394'üne ulaşılarak yüz yüze anket uygulandı. 389 anket değerlendirmeye alındı. Verilerin analizi IBM SPSS Statistics 25.0 programı ile yapıldı. İstatistiksel çözümlenmelerde Pearson Ki-kare testi uygulandı. İki'den fazla grubu olan karşılaştırmalarda Bonferroni düzeltmesi yapıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Bulgular: Katılımcıların %51,7'si erkek, %48,1'i kadındı. Tıpta uzmanlık eğitimi öncesinde, hekimlerin %54,5'inin şiddete maruz kaldığı ve %76,9'unun şiddete tanık olduğu belirlendi. Sağlıkta şiddete tanık olmanın branş seçiminde anlamlı derecede etkili olduğu bulundu ($p=0,005$). Temel bilimler katılımcıları tarafından branş seçiminde şiddetle ilgili faktörlere anlamlı derecede daha fazla öncelik verildiği belirlendi ($p < 0,001$). Çalıştığı kurumda, şiddete maruz kalanların ($p=0,002$) ve tanık olanların ($p=0,014$) anlamlı olarak yüksek oranda branş değiştirmeyi düşündüğü saptandı. Ayrıca katılımcıların %22,9'unun tıp mesleği dışında bir iş yapmak istediği belirlendi.

Sonuç: Sağlık sistemindeki sorunların giderilmesi, toplumun eğitilmesi, medyanın etkin kullanımı ve yargı kurumlarının aldığı kararların caydırıcı olması sağlıkta şiddetin önlenmesinde oldukça önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Anket, hekim, sağlık, şiddet, tıpta uzmanlık.

ABSTRACT

Aim: The aim of this study was to determine the effect of the violence experiences in healthcare of the physicians who get specialty training in medicine at Ege University Faculty of Medicine, on their choice of specialization.

Materials and Methods: It was determined that there were 704 resident physicians working at the Ege University Faculty of Medicine. Between 25.05.2020 and 25.03.2021, 394 of them were reached and face-to-face survey was applied to them. A total of 389 questionnaires were evaluated. Data were analyzed with the IBM SPSS Statistics 25.0 Program. Pearson Chi-square test was used for statistical analysis. Bonferroni correction was performed for comparisons with more than two groups. P-value less than 0.05 was evaluated as statistically significant.

Results: 51.7% of the participants were male and 48.1% were female. It was determined that 54.5% of all physicians were exposed to violence before specialty training in medicine, and 76.9% of them witnessed violence.

Sorumlu yazar: Engin Bayrakçı
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, İzmir,
Türkiye
E-posta: enginbayrakci0@gmail.com
Başvuru tarihi: 06.04.2022 Kabul tarihi: 09.05.2022

It was found that witnessing violence in healthcare was significantly effective in choosing a specialty ($p=0.005$). It was determined that participants in basic sciences gave more priority to factors related to violence for selection of specialty ($p<0.001$). It was determined that physicians who were exposed violence and witnessed violence in the institution where they work had thoughts for changing their specialty as statistically significant ($p=0.002$, $p=0.014$, respectively). In addition, it was determined that 22.9% of the participants wanted different occupation other than the medical profession.

Conclusion: *Eliminating the problems in the health system, educating the society, using the media effectively and the deterrent decisions taken by the judicial institutions are very important for preventing violence in healthcare.*

Keywords: *Survey, physician, health, violence, expertise in medicine.*

GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sağlıkta şiddet her geçen gün artan bir olgu haline gelmiştir (1). Son yıllarda, bazı dahili ve cerrahi branşlara talebin azaldığı, temel tıp bilimleri branşlarının ise tamamına yıllar içerisinde artan bir talep olduğu, sağlıkta şiddetin; tıpta uzmanlık alanı (TUA) tercihlerini etkilediği ve hasta ile doğrudan temas halinde olunmayan branşlara olan ilginin arttığı görülmektedir (1, 2).

Tıpta uzmanlık alanı seçiminde; kişisel ilgi ve yetenekler başta olmak üzere, iş yükü, maddi getiri, kişisel rol model, saygınlık, ailevi nedenler, tıp eğitimi sırasında kazanılan deneyimler, cinsiyet gibi pek çok faktör etkili olmaktadır (2-7).

Literatür incelendiğinde, özellikle son yıllarda yapılan çalışmalarda şiddete uğrama kaygısının da artan oranlarda bu faktörler arasında yer edindiği göze çarpmaktadır (2, 8-11).

Sağlık alanında şiddet olgularının istatistiksel olarak değerlendirildiği pek çok çalışma olup literatürde sağlıkta şiddetin, tıpta uzmanlık öğrencilerinin branş seçimindeki etkisine yönelik kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda, sağlık çalışanlarına yönelik artmakta olan şiddet olaylarının TUA seçimindeki etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Kesitsel tipteki bu çalışmanın evreni, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde görev yapan tıpta uzmanlık öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışma için Ege Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 03.04.2020 tarihli 20-4T/11 karar no.lu etik kurul onayı alındı. Çalışma verileri gerekli izinler alındıktan sonra 25.05.2020-25.03.2021 tarihleri arasında toplandı. Araştırma tarihleri arasında toplam 704 tıpta uzmanlık öğrencisinin bulunduğu belirlendi. Yüz yüze uygulama şeklinde, ulaşılabilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden 394 tıpta

uzmanlık öğrencisine anket uygulandı. Beş kişi anketin büyük kısmını boş bıraktığı için 389 anket değerlendirmeye alındı.

Anket formu; katılımcıların sosyodemografik özellikleri, mevcut TUA'na başlamadan önceki meslek/öğrencilik hayatında şiddete maruziyet ve tanıklık durumları, medyada gördükleri/tanık oldukları/maruz kaldıkları sağlıkta şiddet olaylarının TUA'nı seçerken etkili olup olmadığı ve TUA'nı seçerken etkili diğer faktörler, çalıştıkları kurumdaki şiddete maruziyet ve tanıklık durumları, branş değiştirme düşünceleri ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

Anket formunda, literatür ışığında belirlenen 19 faktörün, katılımcıların mevcut TUA seçimlerinde etkisi olup olmadığı sorgulandı. Ayrıca bu 19 faktör; bireysel, mesleki/sistemsel ve şiddet ilişkili faktörler olarak gruplandı. Her bir faktör ayrı ayrı ve gruplar halinde incelendi.

Verilerin analizi IBM SPSS Statistics 25.0 programı ile yapıldı. İstatistiksel çözümlerlerde Pearson Ki-kare testi uygulandı. İki den fazla grubu olan karşılaştırmalarda Bonferroni düzeltmesi yapıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR

389 katılımcının 201'i (%51,7) erkek, 187'si (%48,1) kadındı. 1 katılımcı (%0,2) hem cinsiyetini hem de yaşını belirtmemişti. Katılımcıların yaş ortalaması $28,08\pm 2,54$ (min. 24-maks. 44) olarak bulundu. Katılımcıların %66,3'ü ($n=258$) dahili, %28,0'ı ($n=109$) cerrahi ve %5,7'si ($n=22$) temel bilimlerde görev yapmaktaydı. Bulduğu TUA'da çalışmaya başlamadan önce katılımcıların %54,5'inin ($n=212$) sağlıkta şiddete maruz kaldığı, %76,9'unun ($n=299$) tanık olduğu saptandı.

Mevcut TUA'yı seçerken etkili olan faktörler sorulduğunda, bu soruya 385 katılımcı cevap vermiş olup ilk sırada bireysel faktörlerin (%96,6;

n=372) yer aldığı görüldü. Katılımcıların TUA seçiminde etkili bireysel faktörler ve tıp bilim alanları ilişkisi Tablo-1'de gösterildi.

Katılımcıların TUA seçiminde ikinci sırada etkili faktör grubu mesleki/sistemsel faktörler (%87,3; n=336) olarak saptandı. Katılımcıların TUA seçiminde etkili mesleki/sistemsel faktörler ve tıp bilim alanları ilişkisi Tablo-2'de gösterildi.

Katılımcıların %33,2'si (n=128) TUA seçiminde şiddet ilişkili faktörleri dikkate aldığını belirtti. Şiddet ilişkili faktörleri, temel bilimler katılımcılarının anlamlı olarak yüksek oranda ön planda tuttuğu saptandı (p<0,001). Katılımcıların TUA seçiminde etkili şiddet ilişkili faktörler ve tıp bilim alanları ilişkisi Tablo-3'de gösterildi.

Katılımcıların %33,4'ü (n=130) TUA'yı seçerken medyada gördüğü sağlıkta şiddet olaylarının etkili olduğunu belirtti. Şiddete maruz kalmış 212 katılımcının %40,1'i (n=85) ve tanık olmuş 299 katılımcının %38,5'i (n=115) TUA'yı seçerken sırasıyla maruz kaldığı ve tanık olduğu şiddet olaylarının etkili olduğunu ifade etti.

Katılımcıların şiddete maruz kalma durumlarıyla TUA'yı seçerken etkili faktörlerden şiddet ilişkili olanları işaretlemeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmadı (p=0,089). TUA seçiminde etkili faktörlerden şiddet ilişkili olanları, şiddete tanık olan katılımcıların, tanık

olmayanlara göre anlamlı olarak yüksek oranda göz önüne aldığı saptandı (p=0,005).

TUA seçiminde medyada görülen (p<0,001), maruz kalınan (p<0,001) ve tanık olunan (p<0,001) şiddet olaylarının etkisi ile tıp bilim alanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptandı. Her üç durum için de; cerrahi bilimlerdeki katılımcılar anlamlı olarak yüksek oranda etkisi olmadığını ifade ederken, temel bilimlerdeki katılımcılar anlamlı olarak yüksek oranda etkisi olduğunu belirtti (Tablo-4).

Katılımcıların, %9,5'i (n=37) şu anki branşını değiştirmeyi düşündüğünü ifade etti. Cinsiyet (p=0,273) ve tıp bilim alanı (p=0,604) ile branş değiştirme düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmadı. Branş değiştirmeyi düşünen 37 katılımcının %70,3'ü (n=26); çalıştığı kurumda şiddete maruz kalmış ve %75,7'si (n=28) tanık olmuştu. Çalıştığı kurumda şiddete maruz kalan (p=0,002) ve tanık olan (p=0,014) katılımcılar anlamlı olarak daha yüksek oranda branş değiştirme düşüncesine sahipti (Tablo-5).

Branşını değiştirmeyi düşünen katılımcılara seçmek istediği branş/branşların ne olduğu sorulduğunda; bu soruya 35 katılımcı cevap vermiş olup en sık olarak %60,0'ı (n=21) dahili bilimler alanında bir branş seçmek isterken, %22,9'u (n=8) hekimlik mesleği dışında bir iş yapmak istediğini ifade etti (Tablo-6).

Tablo-1. Tıpta uzmanlık alanı seçiminde etkili bireysel faktörler ve tıp bilim alanları ilişkisi.

Bireysel Faktörler	Tıp bilim alanları			Tüm katılımcılar (n=385)	χ ²	p
	Dahili (n=258)	Cerrahi (n=106)	Temel (n=21)			
Kişiliğine uygun olması	n 202	88	17	307	1,058	0,589
	% 78,3	83,0	81,0	79,7		
Kişisel yeteneklerine uygun olması	n 151	67	8	226	4,569	0,102
	% 58,5	63,2	38,1	58,7		
Özel hayata/aileye zaman ayırma imkanı	n 132	20	18	170	47,335	<0,001
	% 51,2	18,9	85,7	44,2		
Şehir tercihinin ön planda olması	n 100	36	17	153	16,475	<0,001
	% 38,8	34,0	81,0	39,7		
Etkilendiği hocalarının branşı olması	n 58	30	1	89	5,643	0,060
	% 22,5	28,3	4,8	23,1		
Cinsiyetine uygun olması	n 31	28	2	61	12,349	0,002
	% 12,0	26,4	9,5	15,8		
Ailesinin isteği	n 6	2	0	8	0,542	0,762
	% 2,3	1,9	0,0	2,1		

Tablo-2. Tıpta uzmanlık alanı seçiminde etkili mesleki/sistemsel faktörler ve tıp bilim alanları ilişkisi.

Mesleki/Sistemsel Faktörler	Tıp bilim alanları			Tüm katılımcılar (n=385)	χ^2	p
	Dahili (n=258)	Cerrahi (n=106)	Temel (n=21)			
<i>TUS puanı</i>	n 114	43	8	165	0,608	0,738
	% 44,2	40,6	38,1	42,9		
<i>Nöbet/ıcap sayısının az olması</i>	n 115	26	15	156	21,331	<0,001
	% 44,6	24,5	71,4	40,5		
<i>İş yükü/hasta yoğunluğunun az olması</i>	n 102	14	21	137	62,927	<0,001
	% 39,5	13,2	100,0	35,6		
<i>Araştırma imkanı/akademik kariyer avantajı</i>	n 88	23	13	124	14,271	0,001
	% 34,1	21,7	61,9	32,2		
<i>Malpraktis riskinin düşük olması</i>	n 86	3	21	110	89,783	<0,001
	% 33,3	2,8	100,0	28,6		
<i>Hasta ile diyalog gerektirmemesi</i>	n 33	16	16	65	55,958	<0,001
	% 12,8	15,1	76,2	16,9		
<i>Maddi getirisinin fazla olması</i>	n 32	30	1	63	16,061	<0,001
	% 12,4	28,3	4,8	16,4		
<i>Toplumda saygın/prestijli görülmesi</i>	n 25	28	0	53	21,250	<0,001
	% 9,7	26,4	0,0	13,8		
<i>TUS'ta çok tercih edilmesi</i>	n 21	8	3	32	1,075	0,584
	% 8,1	7,5	14,3	8,3		

Tablo-3. Tıpta uzmanlık alanı seçiminde etkili şiddet ilişkili faktörler ve tıp bilim alanları ilişkisi.

Şiddet İlişkili Faktörler	Tıp bilim alanları			Tüm katılımcılar (n=385)	χ^2	p
	Dahili (n=258)	Cerrahi (n=106)	Temel (n=21)			
<i>Duygusal şiddet riskinin düşük olması</i>	n 81	18	18	117	39,517	<0,001
	% 31,4	17,0	85,7	30,4		
<i>Fiziksel şiddet riskinin düşük olması</i>	n 75	11	19	105	57,969	<0,001
	% 29,1	10,4	90,5	27,3		
<i>Cinsel şiddet riskinin düşük olması</i>	n 40	10	8	58	11,371	0,003
	% 15,5	9,4	38,1	15,1		

Tablo-4. Tıpta uzmanlık alanı seçiminde sağlıktaki şiddet olaylarının etkisi ile tıp bilim alanları ilişkisi.

		Tıp bilim alanları			χ^2	p	
		Dahili	Cerrahi	Temel			
Medyadaki şiddet olaylarının etkisi	Var	n	88	22	20	41,315	<0,001
		%	34,1	20,2	90,9		
	Yok	n	170	87	2		
		%	65,9	79,8	9,1		
	Toplam	n	258	109	22		
		%	100,0	100,0	100,0		
Maruz kalınan şiddet olaylarının etkisi*	Var	n	56	15	14	19,875	<0,001
		%	40,6	25,9	87,5		
	Yok	n	82	43	2		
		%	59,4	74,1	12,5		
	Toplam	n	138	58	16		
		%	100,0	100,0	100,0		
Tanık olunan şiddet olaylarının etkisi*	Var	n	82	16	17	33,288	<0,001
		%	39,8	21,3	94,4		
	Yok	n	124	59	1		
		%	60,2	78,7	5,6		
	Toplam	n	206	75	18		
		%	100,0	100,0	100,0		

*: Analiz; önceki meslek/öğrencilik hayatında şiddete maruz kalmış (n=212) ve tanık olmuş (n=299) olan katılımcılar üzerinden yapılmıştır.

Tablo-5. Çalışılan kurumda şiddete maruziyet ve tanıklık durumu ile branş değiştirme düşüncesi arasındaki ilişki.

Çalıştığı kurumda;		Branş değiştirme düşüncesi		Toplam	χ^2	p
		Var	Yok			
Şiddete maruz kalanlar	n	26	155	181	9,263	0,002
	%	14,4	85,6	100,0		
Şiddete tanık olanlar	n	28	192	220	6,084	0,014
	%	12,7	87,3	100,0		

Tablo-6. Branş değiştirmeyi düşünen katılımcıların seçmek istediği branşlar.

Seçilmek istenen branşlar	n	%†
Dahili tıp bilimleri	21	60,0
Hekimlik dışında bir iş	8	22,9
Cerrahi tıp bilimleri	4	11,4
Temel tıp bilimleri	4	11,4
Diğer‡	2	5,7

†: "Nöbetsiz, acili az bir branş" (n=1), "Yurt dışında çalışmak" (n=1).

‡: Seçenek açık uçlu olup birden fazla cevap yazılabildiği için toplam oran %100'den fazladır.

TARTIŞMA

Tıpta uzmanlık branşlarının tercihinde etkili olan faktörler üzerine 2019 yılında yayınlanan bir doktora tezi araştırmasında; katılımcıların cevaplarına göre, tıpta uzmanlık alanı tercihinde etkili faktörler “bireysel faktörler” ile “mesleki ve sistemsel faktörler” olarak sınıflandırılmış, bireysel faktörlerden “kişilik özelliklerinin”, mesleki faktörlerden “şiddete maruz kalma durumunun”, “branşın taşıdığı risk ve mortalite oranının”, branş seçiminde önemli yer tuttuğu tespit edilmiştir (2). Araştırmamızda da; katılımcıların mevcut TUA seçiminde etkili olan faktörlerin başında bireysel faktörler gelirken, bunu sırasıyla mesleki/sistemsel ve şiddet ilişkili faktörler izlemiştir. Bunların arasında en yüksek oranı; bireysel faktörlerden “branşın kişiliğine uygun olması” (%79,7) ve “kişisel yeteneklerine uygun olması” (%58,7) ile “özel hayata/aileye zaman ayırabilme imkanı” (%44,2) oluştururken, ardından mesleki/sistemsel faktörlerden “TUS puanı” (%42,9) ve “nöbet/ıcap sayısı” (%40,5) gelmektedir. Literatürde TUA seçiminde etkili faktörlerin araştırıldığı çalışmalar yayımlandığı yıllara göre incelendiğinde; ilk sırada etkili olan faktörler: 1999 yılında yayınlanan bir çalışmada “maddi tatmin” (%21,5) (12), 2002’de yayınlanan bir çalışmada “uzmanlık dalına olan sevgi” (%63,5) (13), 2008’de yayınlanan çalışmada “maddi getiri ve prestij” (%30,5), “kişisel gelişim” (%20,8) ve hastalara daha fazla faydalı olma isteği” (%17,9) (14), 2014’de yayınlanan çalışmada “branşın eğitim sonrası aile ve özel yaşam üzerine etkileri” (%48,5) (15), 2017 yılında yayınlanan çalışmada “kendi ilgi alanları” (%80,3), “TUS puanları” (%72,1) ile “nöbet varlığı ve sayısı” (%59,0) (16), 2019’da yayınlanan çalışmada ise “uzmanlık alanındaki uygulamalara yeteneklerinin olduğu düşüncesi” (%46,0) olarak belirtilmiştir (17). 2011 yılında yapılan bir araştırmada; 6. sınıf öğrencilerinin TUA tercihlerinin tıp eğitimi süresince değiştiği, bu değişimde etkili faktörlerin başında; ailelerine daha çok zaman ayırmak istemeleri (%57,6), stajlardan öğrendikleri kadarıyla hasta profilinin kendilerine uygun olmaması (%39,4), TUS’ta çok yüksek puan alamayacaklarını düşünmeleri (%30,3) gelirken, %9,1 oranında da hekime yönelik şiddetin, istedikleri branşta daha fazla olduğunu düşündüklerinin belirtildiği görülmektedir (8). 2021 yılında yayınlanan bir araştırmada da; TUA seçiminde en etkili ilk 3 faktör “bölümü sevmek”, “kişisel yetenek ve ilgi”

ile “mesleki tatmin imkanı” olarak bulunmuş, ancak “kişisel yetenek ve ilgi”nin klinik sınıflar için temel sınıflardan daha az etkili olduğu, “şiddete maruz kalma ihtimali” ve çalışma koşulları ile ilgili diğer faktörlerin; klinik sınıflardaki öğrencilerin seçimlerinde daha etkili olduğu saptanmıştır (9). İnsanlar, seçtiği meslek sayesinde bireysel yeteneklerini uygulama imkanı elde ederek daha mutlu bir hayat yaşamakta ve bu doğru seçim de mesleki başarıyı beraberinde getirmektedir (2). Bu nedenle kişilik özellikleri ve kişisel yetenekler gibi bireysel faktörlerin, TUA seçiminde ilk sırada yer alması anlaşılabilir bir sonuçtur. Özellikle eski araştırmalara göre; branş seçiminde maddi getiri ve prestij temel faktörken, ilerleyen yıllara ait araştırmalarda bu durumun arka plana atıldığı, aile ve özel hayata zaman ayırma imkanının ön plana çıktığı görülmektedir. Son yıllarda hekimlik mesleğinin halkın gözünde değersizleşme durumu, artan iş yoğunluğu ve hastaların artan beklentileri karşısında; hem maddi hem manevi olarak emeğinin karşılığını alamama düşünceleri, bu tercih eğilimine yön vermiş olabilir.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, öğrencilerin kliniğe adım atıp hasta ve yakınları ile temasa geçtikçe ve çalışma koşullarıyla yüzleştikçe ideallerinden uzaklaştığı, tercih eğilimlerinin değiştiği göze çarpmaktadır (8, 9). TUS puanı, nöbet durumu, malpraktis riski gibi pek çok mesleki ve sistemsel faktörün yanında, şiddete uğrama kaygısının da bu değişimde rol oynadığı ve son yıllarda yapılan çalışmalarda, sağlıktaki şiddetin; uzmanlık alanı seçiminde etkili bir faktör haline geldiği görülmektedir (2, 8, 9). Araştırmamızda da, katılımcıların 1/3’ü (%33,2) TUA seçiminde şiddet ilişkili faktörleri dikkate aldığını belirtmiştir. Bu durum, her geçen gün hızla artan ve her boyutta, her şekilde karşımıza çıkabilen sağlıktaki şiddet olaylarının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmamızda, katılımcıların TUA seçiminde etkili faktörler tıp bilim alanlarına göre ayrı ayrı incelendiğinde; dahili ve cerrahi bilimler katılımcılarında kişilik ve kişisel yeteneklere uygunluk faktörlerinin ilk sırada yer aldığı, ardından dahili bilimler katılımcılarında; sırasıyla özel hayata/aileye zaman ayırma imkanı, nöbet/ıcap sayısının azlığı ve TUS puanı, cerrahi bilimler katılımcılarında; sırasıyla TUS puanı, şehir tercihi, maddi getiri ve tıp eğitimi esnasında etkilendikleri hocalarının rolünün bulunduğu görülmüştür (Tablo-1). Benzer şekilde, Açık göz ve ark.’nın çalışmasında; TUA seçiminde en sık

etkili nedenler, dahili bilimleri seçenlerde; uzmanlık alanındaki hastalara ilgi duymak (%52,9), uzmanlık alanındaki uygulamalarla ilgili yetenekli olduğunu düşünmek (%43,7) ve tıp eğitimi sırasında gördükleri derslerin ve stajların etkisi (%41,2), cerrahi bilimleri seçenlerde ise; uzmanlık alanındaki uygulamalarla ilgili yetenekli olduğunu düşünmek (%51,5), uzmanlık alanındaki hastalara ilgi duymak (%42), maddi kaygılar ve beklentiler (%37,9) olarak saptanmıştır (17). Aynı çalışmada temel bilimleri seçen öğrencilerde ise; uzmanlık alanındaki laboratuvar ve araştırma ortamını sevmeleri (%71,4), bu alanda hekime yönelik şiddetin azlığı (%64,2) ile kendisine ve ailesine zaman ayırma isteği (%64,3) ilk sırada yer alan faktörler olarak belirlenmiştir (17). Farklı olarak çalışmamızda, kişilik ve kişisel yeteneklerin temel bilimler katılımcılarında daha arka planda kaldığı gözlenmiştir. Temel bilimler katılımcılarının tamamı iş yükü/hasta yoğunluğunun az olması ve malpraktis riskinin düşük olması nedenleriyle, ardından sırasıyla fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalma riskinin düşük olması, özel hayata/aileye zaman ayırma imkanı nedenleriyle branşını seçtiğini belirtmiştir. Bu sonuçlar; temel tıp bilimlerini tercih etmiş hekimlerin, branşa olan ilgi veya sevgilerinden ziyade, çalışma koşulları tarafından bu alana sürüklenmiş hekimlerden oluştuğunu düşündürmektedir.

Çalışmamızda, TUA'yı seçerken şiddet ilişkili faktörleri, temel bilimler katılımcılarının anlamlı olarak daha yüksek oranda göz önüne aldığı tespit edilmiştir. TUA tercihlerini yapmış olan somut olgular da göstermektedir ki, sağlık alanındaki şiddet bazı hekimleri ideallerinden uzaklaştırıp temel bilimleri tercih etmeye yöneltmiştir. Keza, son yıllarda hasta temasından uzak olup daha çok tanıya dayalı branşlara olan ilginin arttığı, bu branşların TUS puanlarının yükselme eğilimi gösterdiği, yıllar içerisinde temel bilimlere ait branşların tamamının taban puanlarında artış olduğu gösterilmiştir (1).

Çalışmamızda, cerrahi bilimleri tercih etmiş olan hekimlerin gerek sağlıkta şiddet, gerekse diğer mesleki ve sistemsel sorunlardan etkilenmediği, idealleri önündeki engellerin başında TUS puanının geldiği görülmektedir. TUA seçiminde etkili bazı faktörlerin, katılımcıların tıp bilim alanlarına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptanmıştır. Cerrahi branşları seçenler için anlamlı olarak daha ön planda yer alan faktörler; maddi getiri, cinsiyetlerine uygun olması ve toplumun bakışı iken, özel

hayata/aileye zaman ayırma imkanı, nöbet/ıcap sayısının azlığı ve malpraktis riski anlamlı olarak daha düşük oranda dikkate alınan faktörler olarak bulunmuştur. Temel branşları seçenler için duygusal, fiziksel ve cinsel şiddete uğrama kaygısı, iş yükü/hasta yoğunluğu, malpraktis kaygısı, özel hayata/aileye zaman ayırma imkanı, araştırma/akademik kariyer imkanı, şehir tercihi, hasta görmeme etkenleri anlamlı olarak daha yüksek oranda dikkate alınan faktörler olarak izlenmiştir. Dahili branşları seçenler için de; cerrahi branşları tercih edenlere göre özel hayata/aileye zaman ayırma imkanı, nöbet/ıcap sayısının azlığı ve malpraktis kaygısının anlamlı olarak daha ön planda tutulan faktörler olduğu görülmüştür. Çalışmamıza benzer şekilde yurtdışındaki çalışmalarda, cerrahi branşların seçiminde toplumda itibar sahibi olma isteği, maddi getiri ve kariyer beklentilerinin diğer branşlara göre daha etkin rol oynadığı, aile ve özel hayata önem veren öğrenciler tarafından cerrahi branşların daha az tercih edildiği, bu kişilerin daha çok dahili ve temel bilimlere yöneldiği bildirilmiştir (18). Ülkemizde yapılan bir çalışmada da; toplumun bakış açısının temel bilimleri tercih eden öğrencilerde etkisinin az olduğu, cerrahi bölümleri tercih eden öğrenciler için nöbet sayısı ve asistanlık süresi daha az etkili olup bilimsel araştırma yapabilme faktörünün daha etkili olduğu bulunmuştur (19).

Çalışmamızda; katılımcıların en az 1/3'ü TUA seçiminde medyada gördüğü, maruz kaldığı ve tanık olduğu şiddet olaylarının etkili olduğunu belirtmiştir. İkişık ve ark.'nın çalışmasında (2021); Dahili ve cerrahi bilimlerde görev yapan araştırma görevlisi hekimlere TUA seçimlerinde sağlıkta şiddetin etkisinin olup olmadığı sorulmuş; hekimlerin %38,6'sı etkili olduğunu ve %22,1'i de kısmen etkili olduğunu ifade etmiştir (10). Manisa'da 2019 yılında yapılan bir tez araştırmasında; tıp fakültesi öğrencilerinin %53,3'ü maruz kaldığı ya da şahit olduğu şiddet olaylarının TUS tercihlerini etkileyeceğini belirtmiştir (11). Literatürde bu çalışmalar dışında, daha önceki yıllarda sağlıkta şiddet olaylarının branş seçimine etkisini sorgulayan çalışmaya rastlanmamıştır. Son yıllarda hızla artan şiddet olaylarının, öğrencilikten itibaren branş tercihlerini şekillendirmeye başladığı görülmektedir.

Adana'da yapılan bir tez araştırmasında; sağlık çalışanlarının şiddete maruz kalma oranları yükseldikçe şiddete uğrama konusundaki endişe düzeylerinin de arttığı, sağlık çalışanlarının

endişe düzeyleriyle daha önce şiddete uğrama oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu belirtilmiştir (20). Araştırmamızda ise; TUA'yı seçerken; şiddete tanık olmuş katılımcılar, tanık olmayanlara göre anlamlı olarak daha yüksek oranda, şiddet ilişkili faktörleri göz önüne almıştır. Katılımcıların şiddete tanıklık oranının (%76,9) maruziyet oranına (%54,5) göre oldukça yüksek olmasının, ortaya çıkan bu sonuçta etkili olabileceği düşünülmüştür. Şiddet sonucu oluşan posttravmatik reaksiyonların, fiziksel yaralanma olmadan da ortaya çıkabildiği, kişinin şiddete sadece tanık olmasının bile travmatik reaksiyonların tetiklenmesi için yeterli olduğu bildirilmiştir (21). Belki de tanık olunan şiddet olaylarının maruz kalınanlardan daha ciddi boyutlarda olması da bu sonuçta etkili olabilir.

Araştırmamızda; maruz kalınan (%40,1) ve tanık olunan (%38,5) kadar, medyada görülen şiddet olaylarının da (%33,4) TUA seçiminde rol oynadığı görülmüştür. Medyada şiddet eylemleri olumsuz bir örnek olarak sunulsa bile ilgiyle takip edilmesi için dramatisasyon yöntemine başvurulmakta ve bu durum şiddetin gündelik hayata dahil olmasına neden olmakta, ana haber bültenlerinde şiddet haberleri gündem konularından daha çok yer tutmaktadır (22). Medyada, özenle seçilen kelimeler ve dikkat çekici görseller kullanılarak sunulan haberler yeniden şekillendirilmektedir (23). Sağlıkta şiddet ile ilgili medyada yer alan haberlerin incelendiği bir tez çalışmasında; sağlık çalışanlarına yönelik şiddet ile ilgili haberlerde sağlık çalışanlarının haksız yere maruz kaldığı şiddete vurgu yapıldığı, haber çerçevelerinde şiddeti öne çıkaran unsurların yer aldığı, başlıkların dikkat çekici ve haberi okumaya yönlendirici olması için sıklıkla şiddet çağrışımlı kelimeler kullanıldığı, bunları destekleyen görsel materyallerin %93,8 oranında kullanıldığı, mağdurun fotoğrafı/video görüntüsü %67,7 oranında açık şekilde sunulurken, failin fotoğrafı/video görüntüsünün %36,2 oranında açık şekilde sunulduğu, mağdura ait fotoğraflarda, şiddetin izlerinin açıkça sunulduğu görüntülerin en az başlıklar kadar dikkat çekici olduğu, haber başlıkları ve metinlerinde sıklıkla "vahşet", "dehşet", "öldüresiye dövdü", "palalı saldırı" ve "ölümle tehdit" gibi şiddet içeren kelimeler kullanıldığı belirtilmiştir (22). Medyanın olayları bu şekildeki sunuşu nedeniyle belki de hiç şiddet deneyimi olmayan hekimler bile etkilenmiş ve TUA seçimlerinde bu durumu dikkate almak zorunda kalmış olabilir.

Araştırmamızda; TUA seçiminde medyada görülen, maruz kalınan ve tanık olunan şiddet olaylarının etkisi ile tıp bilim alanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmış olup üç durum için de; anlamlı olarak daha yüksek oranda cerrahi bilimler katılımcıları etkisi olmadığını ifade ederken, temel bilimler katılımcıları etkisi olduğunu belirtmiştir. Cerrahi branşlardaki hekimlerin mesleki, sistemsel ve şiddet ilişkili olumsuz etkenlere rağmen ideallerinden ödün vermedikleri görülmektedir. Bu durumun temelinde kişilik yapısının yattığı düşünülmüştür. Literatürde, cerrahi branşları tercih eden hekimlerin daha düşük depresyon puanına sahip olduğunu (24), daha sert ve kararlı olup strese karşı daha dirençli olduklarını ve empati düzeylerinin daha düşük olduğunu (25) gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Cerrahi branş hekimlerinde; maruz kalınan ve tanık olunan şiddet olaylarının empati yoluyla içselleştirilmediği ve stres faktörü olarak görülmediği ve bu nedenlerle TUA tercihlerinde etkin rol oynamadığı düşünülmüştür.

Şiddete uğrayan sağlık çalışanlarında, şiddetin ortaya çıkardığı kaçınma ve aşırı önlem alma davranışları, hastalardan korkup onları potansiyel şiddet kaynağı olarak görme ve bunların sonucu olarak işten ayrılma ya da iş değiştirme davranışlarının ortaya çıktığı bilinmektedir (26). Araştırmalara göre, sağlıkta şiddetin sağlık çalışanları üzerinde uzun vadede işe devamsızlık ve iş değiştirme gibi olumsuz etkileri olmaktadır (27). Bir tez çalışmasında, hekimlerin %40,7'sinin şiddet nedeniyle mesleği bırakmayı düşündüğü, %34,1'inin branş değiştirmeyi düşündüğü, branş değiştirmeyi düşünenlerin de büyük kısmının (%76,3) temel tıp bilimleri alanında bir branş tercih etmeyi düşündüğü belirlenmiştir (28). Yaşayan ve arkadaşlarının çalışmasında, asistan hekimlerin maruz kaldığı şiddet sonrası %5,2'sinin bölüm değiştirmeyi düşündüğü, %8,6'sının ise meslekten istifa etmeyi düşündüğü belirtilmiştir (29). Sunulan bu güncel çalışmada da, katılımcıların yaklaşık 1/10'unun mevcut branşını değiştirme düşüncesi olduğu belirlenmiştir. Branş değiştirme düşünceleri ile cinsiyet ve buldukları tıp bilim alanı arasında anlamlı bir ilişki saptanmazken, çalıştığı kurumda hem şiddete maruz kalan katılımcıların hem de tanık olan katılımcıların anlamlı olarak daha yüksek oranda branş değiştirmeyi düşündüğü saptanmıştır. Branş değiştirmek isteyenlerin yaklaşık 1/4'ünün aslında meslek değiştirmek; artık hekimlik yapmak istemediği görülmüştür.

Literatürde ve çalışmamızda; her geçen gün artan, önlenemeyen ve her branşta görülebilen şiddet olgusundan uzak kalmak adına hekimlerde ortaya çıkan mesleği bırakma düşüncesi; ilerleyen yıllarda ülkemiz hekim ihtiyacının karşılanamaması, ülkemiz sağlık sistemi ve halk sağlığı adına oldukça endişe verici olarak değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Üniversitemiz tıpta uzmanlık öğrencilerinin mevcut branşlarını seçerken etkili olan faktörleri ve asistanlık öncesi yaşadıkları sağlıkta şiddet deneyimlerinin branş seçimlerine olan etkisini sorguladığımız bu çalışmada; sağlıkta şiddet olaylarının branş seçiminde etkin bir rol oynadığı gözlenmiş, şiddete uğrama riskini özellikle temel tıp bilimlerini tercih etmiş olan hekimlerin branş seçiminde dikkate aldığı görülmüştür.

Her geçen gün artan, önlenemeyen ve her branşta görülebilen sağlıkta şiddet olgusu, hekimlerin uzmanlık alanlarını seçerken tercihlerini şekillendirmeye başlamıştır. Hekimler artık hasta ve hasta yakını ile temastan uzak branşlar tercih etmeye yönelmiş, hatta bazıları

hekimlik mesleğini sorgulama ve bırakma aşamasına gelmiştir.

Hekimler için tıbbın temel motivasyonu; hastalara şifa sağlamak, hekimlik mesleği de; hayatı idame ettirmek için yapılan bir iş değil de bir yaşam biçimi iken, durum artık tam aksine dönüşmeye başlamıştır.

Sağlıkta şiddet olaylarının; ülke ekonomisi, toplumun eğitim ve refah düzeyi, özellikle de mevcut sağlık sisteminin ve işleyişindeki aksaklıkların bir yansıması olduğu elbette göz ardı edilemez. Bu nedenle, her şeyden önce bu hususların düzeltilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Sağlık sistemindeki sorunların giderilmesi, medyanın etkin kullanımı ve toplumun eğitilmesi, en önemlisi de yargı kurumlarının aldığı kararların caydırıcı olması; sağlıkta şiddetin önlenmesinde oldukça önemlidir.

Çıkar çatışması: Bu araştırma, herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluş tarafından desteklenmemiştir ve yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür: Bu çalışmaya olan büyük katkılarından dolayı Doç. Dr. Ahsen KAYA'ya teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Öztürk N, Gençtürk M. Hekimlerin branş tercihlerinin trend analizi yöntemi ile incelenmesi. SSSJournal 2018; 4 (19): 2193-202. DOI: <http://dx.doi.org/10.26449/sss.612>
2. Öztürk, N. (2019). Tıpta uzmanlık branşlarının tercihinde etkili olan faktörler üzerine bir araştırma (Doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
3. Dorsey ER, Jarjoura D, Rutecki GW. The influence of controllable lifestyle and sex on the specialty choices of graduating U.S. medical students, 1996-2003. Acad Med 2005; 80 (9): 791-6. DOI: <http://dx.doi.org/10.1097/00001888-200509000-00002>
4. Takeda Y, Morio K, Snell L, Otaki J, Takahashi M, Kai I. Characteristic profiles among students and junior doctors with specific career preferences. BMC Med Educ 2013; 13 (1): 125. DOI: <http://dx.doi.org/10.1186/1472-6920-13-125>.
5. Petrides K, McManus I. Mapping medical careers: Questionnaire assessment of career preferences in medical school applicants and final-year students. BMC Med Educ 2004; 4 (1): 18. DOI: <http://dx.doi.org/10.1186/1472-6920-4-18>.
6. Weissman C, Tandeter H, Zisk-Rony RY, Weiss YG, Elchalal U, Avidan A, vd. Israeli medical students' perceptions of six key medical specialties. Isr J Health Policy Res 2013; 2 (1): 19. DOI: <http://dx.doi.org/10.1186/2045-4015-2-19>.
7. Ko HH, Lee TK, Leung Y, Fleming B, Vikis E, Yoshida EM. Factors influencing career choices made by medical students, residents, and practising physicians. BC Med J 2007; 49 (9): 482-7.
8. Ergin A, Dikbaş E, Bozkurt Aİ, Atçeken G, Gürbüz H, Yılmaz C, vd. Tıp fakültesi öğrencilerinin mezuniyet sonrası kariyer seçimi ve etkileyen faktörler. Tıp Eğitimi Dünyası 2011; 32 (32): 8-17.
9. Balcı Yapalak A, Uçar A, Yüce S, Ataç Ö. Tıpta Uzmanlık Seçimini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. İst Tıp Fak Derg 2021; 84 (1): 120-9. DOI: <http://dx.doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0062>

10. İkilişik H, Kutay Yılmaz F, Karacanoğlu A, Kadayıf A, Güven İ, Özdemir GM, vd. Araştırma Görevlisi Hekimlerin Sağlıkta Şiddete Maruz Kalma Durumları ve Sağlıkta Şiddet Konusundaki Düşüncelerinin Değerlendirilmesi. *Abant Tıp Derg* 2021;10(1):55–64. DOI: <https://doi.org/10.47493/abantmedj.2021.33>
11. Özdemir, MA (2019). Hekime yönelik şiddetin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin kariyer seçimindeki etkisi (Uzmanlık tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
12. Köksal S, Vehid S, Tunçkale A, Çerçel A, Erginöz E, Kaypmaz A, vd. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi öğrencilerinin tıp eğitimi ve mezuniyet sonrası ile ilgili tutumları. *Cerrahpaşa Tıp Derg* 1999; 30 (4): 254-7.
13. Açık Y, Oğuzöncül F, Polat SA, Güngör Y, Güngör L. Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin tıp eğitimi ve mezuniyet sonrası hakkındaki düşünceleri. *Toplum ve Hekim* 2002; 17 (3): 195–201.
14. Dikici MF, Yaris F, Topsever P, Filiz TM, Gurel FS, Cubukcu M, vd. Factors affecting choice of specialty among first-year medical students of four universities in different regions of Türkiye. *Croat Med J* 2008; 49 (3): 415-20. DOI: <https://doi.org/10.3325/cmj.2008.3.415>
15. Kara İH, Çelik S, Keyif MF, Demir A, Baltacı D, Mayda AS. Analysis of opinions regarding medical specialty selection examination and career choices of 5th and 6th grade medical students from Düzce University. *Konuralp Tıp Derg* 2014; 6 (2): 11-8.
16. Gökteş Dörtöyl B. Tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin mezuniyet sonrası ile ilgili düşünceleri, kariyer seçimleri ve etkileyen faktörler. *Tıp Eğitimi Dünyası* 2017; 16 (50): 12-21.
17. Açıkgoz B, Ekemen A, Zorlu I, Yüksel NA, Ayoğlu FN. Tıp öğrencilerinde uzmanlaşma eğilimi, uzmanlık alan seçimi ve etkileyen faktörler. *Mersin Univ Sağlık Bilim Derg* 2019; 12 (1): 113-25. DOI: <https://doi.org/10.26559/mersinsbd.502276>
18. Grasreiner D, Dahmen U, Settmacher U. Specialty preferences and influencing factors: a repeated cross-sectional survey of first-to sixth-year medical students in Jena, Germany. *BMC Med Educ* 2018;18(1):103. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12909-018-1200-8>.
19. Tekin Ç, Güneş G, Türkol E. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin tıpta uzmanlık tercihleri ve etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2013; 1: 5-10.
20. Yılmaz, K. (2020). Adana ilinde sağlık çalışanlarının şiddete uğrama sıklığı ve sağlıkta şiddet konusundaki düşünceleri (Uzmanlık tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
21. Pınar T, Pınar G. Sağlık çalışanları ve işyerinde şiddet. *TAF Prev Med Bull* 2013; 12 (3): 315-26. DOI: 10.5455/pmb.1-1368188150.
22. Küçükavcı, N. (2021). Sağlık çalışanlarına şiddet haberlerinin çerçeveleme yaklaşımı ile incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
23. Atabek N, Uztuğ F. Haberlerde çerçeveleme ve öne çıkarma. *Kurgu Dergisi* 1998; 15: 96-105.
24. Zeldow PB, Daugherty SR. Personality profiles and specialty choices of students from two medical school classes. *Acad Med* 1991; 66 (5): 283-7. DOI: <https://doi.org/10.1097/00001888-199105000-00012>.
25. Borges NJ, Osmon WR. Personality and Medical Specialty Choice: Technique Orientation versus People Orientation. *J Vocat Behav* 2001;58(1):22-35. DOI: <https://doi.org/10.1006/jvbe.2000.1761>.
26. Al B, Zengin S, Deryal Y, Gökçen C, Yılmaz DA, Yıldırım C. Increased violence towards health care staff. *JAEM* 2012; 11: 115-24. DOI: <https://doi.org/10.5152/jaem.2012.033>.
27. Devebakan N. Sağlık kurumlarında şiddet ve yönetimi. 1. baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık; 2018.
28. Pehlivan Barış, N. (2020). Ankara Şehir Hastanesinde klinik branşlarda çalışan doktorların, şiddete maruz kalma durumlarının ve şiddete karşı çözüm önerilerinin değerlendirilmesi (Uzmanlık tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
29. Yaşayancan Ö, Bulut YE, Usta İ, Çıtlı R, Eğri M. Araştırma Görevlilerinin Yaşam Biçimleri ve Şiddete Maruz Kalma Durumları. *Gaziosmanpaşa Tıp Dergisi* 2015; 7 (1): 46-61.